

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ БІОБЕЗПЕКИ

Державно-управлінські студії № 10, 2019

УДК 342.951

О. А. Мартиненко,
*аспірант кафедри цивільного права та процесу,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ БІОБЕЗПЕКИ

O. Martinenko,
*Postgraduate student of the Department of Civil Law and Procedure, Leonid Yuzkov
Khmelnytsky University of Management and Law*

REGULATORY AND LEGAL SUPPORT OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF BIOSAFETY

Стаття присвячена питанням нормативно-правового забезпечення державного управління у сфері біологічної безпеки. Нормативно-правові акти, що визначають порядок організації державного управління у сфері біологічної безпеки та біологічного захисту, складають правові засади здійснення повноважень окремих органів державної влади. Аналізуючи міжнародно-правові акти та законодавство України, наголошено на можливості виокремлення окремих сфер регулювання біологічної безпеки за предметною ознакою. До таких сфер можна віднести: нормативно-правове регулювання забезпечення безпеки об'єктів споживання (харчування), які містять генно-модифіковані організми; регулювання використання новітніх методів лікування, пов'язаних з маніпуляціями генного матеріалу; сферу здійснення науково-експериментальної діяльності, яка має потенційно біологічно небезпечний характер; регулювання протидії біологічному тероризму та використанню збудників інфекційних хвороб у військових цілях. У останньому випадку йде мова про протидію використанню біологічної зброї у «гібридних» військових конфліктах. Встановлено, що сфера нормативно-правового регулювання забезпечення державного управління біологічною безпекою в Україні носить неуніфікований характер, насичена різноманітними нормативно-правовими актами, положення яких носять суперечливий характер або не відповідають рівню суспільної небезпеки та швидкості реагування на чинники біологічної загрози. Обґрунтовано, що система державного управління біологічною безпекою в Україні має бути побудована на принципах управління ризиками, носити характер «попередження» настання негативних наслідків для суспільства та шкідливих для оточуючого середовища. Доведена необхідність розробки та прийняття Закону України «Про біологічну безпеку та біологічний захист».

The article is devoted to the issues of regulatory and legal support of public administration in the field of biological safety. Normative legal acts that determine the procedure for organizing public administration in the field of biological safety and biological protection constitute the legal basis for the exercise of powers of individual public authorities. Analyzing international legal acts and legislation of Ukraine, emphasis is placed on the possibility of identifying certain areas of regulation of biological safety on the subject. Such areas include: regulatory and legal regulation

to ensure the safety of consumer goods (food) that contain genetically modified organisms; regulating the use of the latest treatments related to the manipulation of genetic material; the scope of scientific and experimental activities, which has a potentially biologically dangerous nature; regulation of counteraction to biological terrorism and use of infectious diseases for military purposes. In the latter case, we are talking about counteracting the use of biological weapons in "hybrid" military conflicts. It is established that the sphere of normative-legal regulation of state biosafety management in Ukraine is non-uniform, saturated with various normative-legal acts, the provisions of which are contradictory or do not correspond to the level of public danger and speed of response to biological threat factors. It is substantiated that the system of state management of biological safety in Ukraine should be built on the principles of risk management, have the character of "prevention" of the occurrence of negative consequences for society and harmful to the environment. The necessity of development and adoption of the Law of Ukraine "On Biosafety and Biological Protection" is proved.

Ключові слова: держава, управління, законодавство, біологічна безпека, біологічний захист, генно-модифіковані організми.

Keywords: state, management, legislation, biologicalsafety, biologicalprotection, geneticallymodifiedorganisms.

Актуальність теми дослідження. У сучасному глобалізованому світі проблема біологічної безпеки та ефективного біологічного захисту людини та оточуючого середовища, набуває особливого значення в умовах появи нових загроз і ризиків природнього та штучного характеру та виняткової «вразливості» суспільного організму та його інституцій.

Серед багаточисельних функцій держави на перше місце виходить завдання забезпечення біологічної безпеки. Ефективна реалізація цієї функції стає можливою лише при консолідації зусиль держави, інститутів громадянського суспільства, координації дій міжнародної спільноти та організацій. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека – найвища соціальна цінність в Україні. Реалізація цієї норми Конституції України – головна ціль державної політики національної безпеки.

Якщо у середині ХХ століття це питання було в першу чергу пов'язане з небезпекою широкого застосування біологічної зброї, як складової ведення глобального військового конфлікту, то для початку ХХІ століття це питання охопило різноманітні аспекти розповсюдження генно-модифікованих організмів, генно-модифікованих продуктів, зростання резистентності мікроорганізмів до медичних препаратів, поширення різноманітних інфекційних захворювань вірусної та бактеріальної природи. Наприклад, сучасна генна інженерія є розділом молекулярної біології, завданням якого є цілеспрямоване конструювання нових, не існуючих у природі генів за допомогою генетичних або біохімічних методів. Сферою практичного застосування результатів генної інженерії на сьогоднішній день є: створення якісно нових ліків від хвороб, що передаються по спадковості, тобто таких які обумовлені генетичними факторами ризику; створення нових промислових матеріалів, за рахунок об'єднання та маніпуляції генетичними програмами; створення якісно нових продуктів харчування. Використання досягнень генної інженерії у цій сфері є вражаючим.

Актуальність дослідження нормативно-правових актів, які визначають правові засади організації біологічної безпеки та ефективного біологічного захисту обумовлюється наступними чинниками. По-перше, належний рівень правового регулювання впливає на ефективність організації державного управління у сфері біологічної безпеки та біологічного захисту населення та середовища, сприяє забезпеченню публічних інтересів та прав громадян. По-друге, драматичний розвиток суспільних відносин у нашій державі, складний економічний стан та критична ситуація обумовлена пандемією викликаною розповсюдженням коронавірусної хвороби, призводять до постійного виникнення кризових явищ, а отже правові норми в цій сфері повинні бути націлені на те, щоб коригувати управлінські, організаційно-правові та оперативні заходи у відповідності з вимогами та викликами сьогодення. Саме зараз виникає стурбованість, що у процесі реалізації позитивного потенціалу біотехнології та генної інженерії можуть виникнути ситуації ненавмисного випуску у лабораторіях, на виробництві або при «польових» дослідженнях генетично змінених організмів (далі - ГМО) та рекомбінатних білків з не до кінця перевіреними властивостями, а на біотехнічному ринку можуть з'являтися генно-інженерні продукти, що не пройшли відповідного контролю та не були попередньо оцінені компетентними органами влади. Отже у суспільстві зберігається стурбованість перед можливими негативними наслідками генно-інженерних експериментів та біотехнічних виробництв для персоналу, який на них працює.

Аналіз останніх досліджень. Питання забезпечення нормативно-правового забезпечення біологічної безпеки, безпечності харчових продуктів, протидії інфекційним хворобам досліджувалися у працях А. В. Бабюка, Ч. Б. Базаржапова, Я. А. Беди, С. О. Белінської, В. І. Бойко, В. В. Брулевич, О. І. Гойчук, Ю. О. Зикова, Т. Г. Ковальчук, О. В. Ковальнової, Ю. М. Мотузки, Н. Я. Орлової, Л. Ф. Павлоцької, О.О. Пунда, С. М. Романко, В. А. Шаленого, Т. М. Чурилова, В. З. Янчука О. І. Іориш, О. І. Красовський, М. І. Ковальов, Л. О. Красавчикова, М. М. Малєйна.

Постановка завдання (формулювання цілей статті). Сучасний стан дослідження у цій сфері відзначається накопиченням значного наукового матеріалу, створенням теоретичних засад публічно-правового управління у сфері біобезпеки.

Виклад основного матеріалу. Нормативно-правові акти, що визначають порядок організації державного управління у сфері біологічної безпеки та біологічного захисту складають правові засади здійснення повноважень окремих органів державної влади. При цьому правові засади – це «правова основа», джерело, на ґрунті якого будуються різні види діяльності, що стосуються організації забезпечення біологічної безпеки. У нашому розумінні означені правові засади виступають як вихідні, фундаментальні положення діяльності у сфері організації державного управління у сфері біобезпеки.

Дослідження правових актів національного законодавства дозволяє нам виділити наступні рівні правового регулювання організації прикордонного контролю: конституційно-законодавчий, міжнародний, підзаконний. Це

вибудовує певну ієрархію нормативно-правових актів, створює певний порядок та є підставою для узгодження нормативно-правових актів; як певну обов'язковість акту взагалі, так і пріоритетність його один щодо іншого.

Найвищий ступінь такої пріоритетності виявляється у верховенстві таких видів нормативно-правових актів, як Конституція, закони; у їх здатності безпосередньо регулювати суспільні відносини. Класифікація нормативно-правових актів, за юридичною силою має теоретичне та практичне значення, оскільки дозволяє з'ясувати правову природу того чи іншого акту, його ознаки, призначення [1].

Конституція України містить положення, відповідно до якого «Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація не може бути засекречена» (ст.50 Конституції України) [2]. Ця норма є важливим елементом системи конституційно-правових гарантій забезпечення організації державного управління у сфері біобезпеки.

Аналізуючи міжнародно-правові акти та законодавство України наголосимо на можливості виокремлення окремих сфер правового регулювання за предметною ознакою охоплених загальним об'єктом правового регулювання. – біологічною безпекою. До таких сфер можна віднести: нормативно-правове регулювання забезпечення безпеки об'єктів споживання (харчування), які містять генно-модифіковані організми, регулювання використання новітніх методів лікування пов'язаних з маніпуляціями генного матеріалу, сфера здійснення науково-експериментальної діяльності потенційно біологічно небезпечного характеру, регулювання протидії біологічному тероризму та використанню збудників інфекційних хвороб у військових цілях (у тому числі з ймовірністю протидії використанню біологічної зброї у «гібридних» військових конфліктах).

У світовій правничій думці сформовано принципові підходи до розв'язання низки проблем, пов'язаних з генетикою людини та біологічною безпекою на засадах забезпечення принципів гуманізму, людської гідності, справедливості, добросовісності та розумності. Серед міжнародно-правових актів предметом правового регулювання яких є питання біологічного захисту *антропоохоронного характеру* привертають увагу також такі, як Загальна декларація про геном людини та права людини від 11 листопада 1997 року [3], Конвенція Ради Європи про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини (Конвенція про права людини та біомедицину) від 4 квітня 1997 року [4], Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини стосовно заборони клонування людини від 12 січня 1998 року [5], Рекомендація Парламентської асамблеї Ради Європи №1046 “Щодо використання ембріонів та плодів людини з метою діагностики, терапії, наукових досліджень, промислового використання та торгівлі” від 24 вересня 1986 року [6].

Міжнародно-правове регулювання питань забезпечення біобезпеки в рамках *природоохоронної діяльності* ООН здійснюється положеннями Стокгольмської декларації принципів (1972 р.), Всесвітньої стратегії розвитку (1980 р.); Всесвітньої Хартії природи (1982 р.); Декларація з навколишнього середовища та розвитку (Декларація Ріо, 1992 р.) тощо.

Картахенський протокол по біобезпеці (прийнятий 29 січня 2002 року на нараді Конференції Сторін Конвенції про біологічне різноманіття в м. Монреалі) безпосередньо спрямований на забезпечення належного рівня захисту в галузі безпечної передачі, обробки та використання ГМО, які є результатом сучасної біотехнології, та можуть негативно вплинути на збереження та стале використання біологічного різноманіття, з урахуванням ризику для здоров'я людини[7]. Картахенський протокол по біобезпеці зобов'язує кожну Сторону приймати відповідні внутрішні заходи щодо порушень національного законодавства й вимог Протоколу під час переміщення ГМО, а у відповідних випадках – покарання за такі порушення.

Сучасна правова система України використовує досить обмежене нормативне регламентування відносин у сфері біологічної безпеки в цілому та генно-інженерній діяльності зокрема. До числа таких актів можна віднести: Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31.05.2007 № 1103-V [8].

Водночас, законодавчу базу регулювання забезпечення безпеки об'єктів споживання (харчування), які містять генно-модифіковані організми складають: Кодекс Цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року[9]; Закон України “Про захист прав споживачів” від 12 травня 1991 року; Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 23 грудня 1997 року[10]; Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» ” від 6 вересня 2005 року [11]; Закон України “Про вилучення з обігу, переробку і утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції” від 14 січня 2000 року [12].

Так, саме Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба) є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у галузі ветеринарної медицини, сферах безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, карантину та захисту рослин, ідентифікації та реєстрації тварин, санітарного законодавства, попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення, метрологічного нагляду, ринкового нагляду в межах сфери своєї відповідальності, насінництва та розсадництва (в частині сертифікації насіння і садивного матеріалу), державного нагляду (контролю) у сферах охорони прав на сорти рослин, насінництва та розсадництва, державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів і рекламу в цій сфері [13].

Відповідно до ст.1 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» безпечність харчового продукту - стан харчового продукту, що є

результатом діяльності з виробництва та обігу, яка здійснюється з дотриманням вимог, встановлених санітарними заходами та/або технічними регламентами, та забезпечує впевненість у тому, що харчовий продукт не завдає шкоди здоров'ю людини (споживача), якщо він спожитий за призначенням, а під небезпечною продовольчою продукцією – таку, небезпечний харчовий продукт - харчовий продукт, який не відповідає вимогам законодавства.

До «додаткових» джерел нормативно-правового регулювання, які обумовлюють різноманітні аспекти забезпечення біологічної безпеки можна віднести: Митний кодекс України [14], Кримінальний кодекс України [15], Кодекс України про адміністративні правопорушення [16].

Серед прийнятих останнім часом, або таких, що зазнали істотних змін нормативно-правових актів, на особливу увагу заслуговують Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17 березня 2020 року № 530-IX [17] та Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» 6 квітня 2000 року № 1645-III [18]. Останній був доповнений важливими положеннями під впливом ситуації викликані поширенням пандемії COVID-19.

Підзаконний рівень нормативно-правового регулювання державного управління у сфері забезпечення біологічної безпеки представлено такими актами, як: Постанова КМУ «Питання маркування сільськогосподарських товарів, вироблених із застосуванням генетично модифікованих організмів» від 21 листопада 2007 р. № 1330 [19]; Указ Президента України «Про Комісію з біобезпеки та біологічного захисту при Раді національної безпеки і оборони України» від 10.06.2009 № 423/2009 [20].

Правозастосовним аспектам нормативного регламентування відносин у генно-інженерній діяльності присвячено Постанову Окружного апеляційного суду міста Києва від 11.02.2008 №1/1 «Про визнання нечинним п. 1 постанови Кабінету Міністрів України від 21.11.2007 р. № 1330 "Питання маркування сільськогосподарських товарів, вироблених із застосуванням генетично модифікованих організмів» [21].

Особливий інтерес у контексті дослідження нормативно-правового забезпечення державного управління у сфері біобезпеки мають дві стратегії. Мова йде про «Стратегію забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту за принципом “єдине здоров'я” на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації», затверджено Розпорядженням КМУ від 27 листопада 2019 р. № 1416-р [22] та «Стратегію національної безпеки України» затверджену Указом Президента України №392/2020 р. «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» [23].

Відповідно до «Стратегії забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту за принципом «єдине здоров'я» на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації», затверджено Розпорядженням КМУ від 27 листопада 2019 р. № 1416-р її основними напрямками реалізації

є:гармонізація національного законодавства з біологічної безпеки та біологічного захисту з нормами міжнародного права, міжнародними договорами і угодами, учасницею яких є Україна, забезпечення розвитку міжнародного співробітництва у сфері забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту, підтримка міжнародних ініціатив у сфері біологічної безпеки, які відповідають національним інтересам, поглиблення співпраці з міжнародними організаціями, а також у рамках двостороннього співробітництва з провідними державами світу для посилення спроможності України у сфері біологічної безпеки та біологічного захисту;організація здійснення контролю у сфері біологічної безпеки та біологічного захисту;підвищення ефективності координації заходів з управління біологічними ризиками;посилення кадрового потенціалу та підвищення професійного рівня кадрів з питань біологічної безпеки та біологічного захисту.

Водночас, Стратегію національної безпеки України затверджену Указом Президента України №392/2020 р. не містить окремих приписів щодо забезпечення біологічної безпеки, але у Заключних положеннях вказує, що «66. Стратегія є основою для розроблення таких документів щодо планування у сферах національної безпеки і оборони, які визначатимуть шляхи та інструменти її реалізації:... і серед інших, - окрема Стратегія біобезпеки та біологічного захисту».

Принагідно зауважимо, що більш виправданим у сучасних умовах виглядає не стільки формування документу на рівні стратегічних ідей, як ефективного нормативно-правового акту спрямованого на уніфікацію положень окреслених нами багаточисельних нормативно-правових актів України присвячених окремим аспектам забезпечення біологічної безпеки та рецепцію найкращих світових практик регулювання цих питань. Яскравим прикладом може слугувати BiosecurityLawReformAct 2012 прийнятий у Новій Зеландії [24] або BiosecurityAct 2015 у Австралії[25].

Так, наприклад, BiosecurityAct 2015 регулює суспільні відносини боротьби з хворобами та шкідниками, які можуть завдати шкоди здоров'ю людей, тварин чи рослин чи навколишньому середовищу. Положення цього законодавчого акту стосуються різних аспектів системи управління біологічними ризиками в інтересах забезпечення життя та здоров'я людини. У цьому акті міститься перелік різноманітних захворювань, які визначають ризики та прояви біологічної небезпеки. Основним методом управління ризиками є контрольні заходи з виявлення носіїв перелічених захворювань. Закон також включає вимоги щодо осіб, які в'їжджають або залишають територію Австралії, та правила щодо поводження з померлими особами.

Згадана нами Стратегії забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту за принципом “єдине здоров'я” на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації», затверджено Розпорядженням КМУ від 27 листопада 2019 р. № 1416-р передбачала серед іншого розробку протягом 2020-2021 років з боку МОЗ України спільно з Мінекономіки, Держпродспоживслужби та іншими зацікавленими державними установами проекту Закону України «Про біологічну безпеку та біологічний захист».

Нажаль навіть в умовах пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19) роботи над таким уніфікованим нормативно-правовим актом не були активовані.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Підсумовуючи проблематику нормативно-правового регулювання забезпечення державного управління у сфері біологічної безпеки необхідно наголосити на таких принципових положеннях.

1. Сфера нормативно-правового регулювання забезпечення державного управління біологічною безпекою в Україні носить неуніфікований характер, насичена різноманітними нормативно-правовими актами, положення яких носять суперечливий характер або не відповідають рівню суспільної небезпеки та швидкості реагування на чинники біологічної загрози.

2. Система державного управління біологічною безпекою в Україні має бути побудована на принципах управління ризиками, носити характер «попередження» настання негативних наслідків для суспільства та шкідливих для оточуючого середовища. Нажаль, досі відповідні нормативно-правові підстави запровадження такої системи відсутні.

3. Нагальною є потреба у розробці та прийнятті Закону України «Про біологічну безпеку та біологічний захист», який безумовно має включати наступні положення:

- визначення поняття біологічної небезпеки та її чинники;
- біологічна небезпека має бути класифікована, мають бути вироблені алгоритми реагування на виникнення окремих видів загроз, описи ймовірних наслідків їх поширення;
- має бути визначено порядок обмеження майнових та особистих немайнових прав фізичних осіб, порядок збору інформації, поводження з персональними даними, шляхи збору інформації щодо біологічної небезпеки;
- порядок здійснення оцінки рівня небезпеки та планування заходів з запобігання, подолання та мінімізацію негативних наслідків впливу біологічної небезпеки.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації «Нормативно-правовий акт. Класифікація нормативно-правового акта». Вид. Мін. юст. України. Д. 2015 р. 10 с
2. Конституція України від 28 червня 1996 року. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: www.rada.gov.ua/cgi-bin/laws.
3. Загальна декларація про геном людини та права людини від 11 листопада 1997 року. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_575#Text.
4. Конвенція Ради Європи про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини (Конвенція про права людини та біомедицину) від 4 квітня 1997 року. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text.
5. Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини стосовно заборони клонування людини від 12 січня 1998 року. Верховна Рада України. База

«Законодавство України». URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_526#Text.

6. Рекомендація 1046 (1986) щодо використання ембріонів та плодів людини для цілей діагностики, терапії, наукових досліджень, промислового використання та торгівлі. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_070#Text.

7. Картахенський протокол по біобезпеці від 29 січня 2002 року Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_935#Text.

8. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закону України від 31.05.2007 № 1103-V. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1103-16>.

9. Кодекс Цивільного захисту України: від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.

10. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23 грудня 1997 року. *Відомості ВРУ* від 08.05.1998 1998 р., № 19, ст. 98

11. Про безпечність та якість харчових продуктів: Закон України від 6 вересня 2005 року. *Відомості ВРУ*. 2005. № 50. ст. 2612.

12. Про вилучення з обігу, переробку і утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції: Закон України від 14 січня 2000 року. *Відомості ВРУ*. 2000. №12. Ст.95

13. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: Постанова КМУ від 2 вересня 2015 р. № 667. *Офіційний вісник України* 2015 р. № 73. ст. 44

14. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495–VI. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

15. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III / Верховна Рада України. База «Законодавство України». Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

16. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073–X. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

17. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) Закон України № 530-IX. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text>.

18. Про захист населення від інфекційних хвороб 6 квітня 2000 року № 1645-III. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text>.

19. Питання маркування сільськогосподарських товарів, вироблених із застосуванням генетично модифікованих організмів: Постанова КМ України від 21 листопада 2007 р. N 1330. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1330-2007-%D0%BF>.

20. Про Комісію з біобезпеки та біологічного захисту при Раді національної безпеки і оборони України: Указ Президента України від 10.06.2009 № 423/2009. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/423/2009>.

21. Про визнання не чинним п. 1 постанови Кабінету Міністрів України від 21.11.2007 р. N 1330 «Питання маркування сільськогосподарських товарів, вироблених із застосуванням генетично модифікованих організмів»: Постанова Окружного апеляційного суду міста Києва від 11.02.2008 № 1/1. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/v01_1805-08).

22. Про схвалення Стратегії забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту за принципом “єдине здоров’я” на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації :Розпорядження КМУ від 27 листопада 2019 р. № 1416-р. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1416-2019-%D1%80#Text>.

23. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України №392/2020 р. від 14 вересня 2020 року. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

24. Biosecurity Law Reform Act 2012 URL: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/2012/0073/latest/DLM3388104.html>.

25. Biosecurity Act 2015 URL: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2020C00127>.

References:

1. Ministry of Justice of Ukraine (2015), «Methodical recommendations «Regulatory act. Classification of normative legalact». 10 p.

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine «The Constitution of Ukraine» URL: www.work.gov.ua/cgi-bin/laws.

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (1997), «Universal Declaration on the Human Genome and Human Rights». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_575#Text.

4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1997), «Council of Europe Convention for the Protection of Human Right sand Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine (Convention on Human Rights and Biomedicine). Base «Legislation of Ukraine». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text.

5. The Verkhovna Rada of Ukraine (1998), «Additional Protocol to the Council of Europe Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the World with regardt othe Application of Biology and Medicine concerning the Prohibition of

Human Cloning». Base «Legislation of Ukraine». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_526#Text.

6. Recommendation 1046 (1986) on the use of human embryos and fetuses for diagnostic, the rapeutic, research, industrial use and trade purposes. Verkhovna Rada of Ukraine. Base «Legislation of Ukraine». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_070#Text.

7. Cartagena Protocol on Biosafety of January 29, 2002 The Verkhovna Rada of Ukraine. Base «Legislation of Ukraine». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_935#Text.

8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2007), The Law of Ukraine «On the states system of biosafety in the creation, testing, transportation and use of genetically modified organisms». Base «Legislation of Ukraine». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1103-16>.

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine «Code of Civil Protection of Ukraine». Base «Legislation of Ukraine». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.

10. The Verkhovna Rada of Ukraine (1997), The Law of Ukraine «On the basic principles and requirements for foods safety and quality». Information of the Verkhovna Rada dated 08.05.1998 1998, № 19, Art. 98.

11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2005), The Law of Ukraine «On food safety and quality». Information of the Verkhovna Rada. № 50. art. 2612.

12. The Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine «On withdrawal from circulation, processing and utilization, destruction or further use of low-quality and dangerous products». Information of the Verkhovna Rada. 2000. № 12. Article 95.

13. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), «Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the Regulation on the State Service of Ukraine for Food Safety and Consumer Protection». Official Gazette of Ukraine. № 73. Art. 44.

14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine «Customs Code of Ukraine»: Base «Legislation of Ukraine». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>. (Accessed: July 10, 2020).

15. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine «Criminal Code of Ukraine». Base «Legislation of Ukraine». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

16. The Verkhovna Rada of Ukraine (1984). The Law of Ukraine «Code of Ukraine on Administrative Offenses». Base «Legislation of Ukraine». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>. (Accessed: July 10, 2020).

17. The Verkhovna Rada of Ukraine (2020), The Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Aimed at Preventing the Occurrence and Spread of Coronavirus Disease (COVID-19)». Base «Legislation of Ukraine». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text>.

18. The Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine «On protection of the population from infectious». Base «Legislation of Ukraine». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text>.

19. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2007), «Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Issues of labeling of agricultural products produced with the use of genetically modified organisms»: Base «Legislation of Ukraine». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1330-2007-%D0%BF>.

20. The President of Ukraine (2009), «Decree of the President of Ukraine «On the Commission on Biosafety and Biological Protection under the National Security and Defense Council of Ukraine»: Base «Legislation of Ukraine». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/423/2009>.

21. The District Court of Appeal of Kyiv (2007) «Resolution of the District Court of Appeal of Kyiv «On invalidation of paragraph 1 of the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 21.11.2007 № 1330 «Issues of labeling of agricultural product produced using genetically modified organisms». Base «Legislation of Ukraine». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/v01_1805-08).

22. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2019), «Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the Strategy for Biosafety and Biological Protection on the principle of “single health” for the period up to 2025 and approval of the action plan for its implementation». Base «Legislation of Ukraine». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1416-2019-%D1%80#Text>.

23. The National Security and Defense Council of Ukraine (2020), «Decree of the President of Ukraine №392/2020 «On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of September 14, 2020 «On the National Security Strategy of Ukraine»: Decree of the President of Ukraine №392 / 2020 of September 14, 2020. Verkhovna Rada of Ukraine. Base «Legislation of Ukraine». available at: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>. (Accessed: July 10, 2020).

24. Biosecurity Law Reform Act (2012). available at: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/2012/0073/latest/DLM3388104.html>.

25. Biosecurity Act (2015). available at: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2020C00127>. (Accessed: July 10, 2020).